

Бојан НОВАКОВИЋ*

ПРИЛОГ ПРОУЧАВАЊУ ТОПОНИМИЈЕ НИКШИЋКОГ КРАЈА

Када је ријеч о предмету топономастичких, и уопште ономастичких истраживања, не може се заобићи чињеница да је он у својој комплексности, једним дијелом, продукт друштвене интеракције, што га доводи у ближу везу са појединим друштвеним наукама. С друге стране, због специфичности ономастичког материјала, друштвене науке прелазе на поље ономастике, и интерпретирају га својим методама. Резултати таквих истраживања, између осталог, указују и на различите трагове историјских и културно-језичких утицаја, на основу чега стичемо сазнања о начину на који је једно пређашње друштво на њих реаговало. Таква истраживања дала би једнострану представу о том материјалу и човјеку, његовом творцу, ако бисмо изоставили трагове који указују на његов однос према природној средини, чему је био подређен широки комплекс дјелатности. Циљ овог рада није лингвистичка интерпретација топонимије никшићког краја у смислу анализе њених дијалекатских особености, као ни њена тематска класификација, већ да се на једном броју примјера покаже како су се друштвена стварност и природне околности рефлектовале на топонимију, са посебним освртом на стваралачку улогу коју је у том процесу имала човјекова моћ запажања и расуђивања.

Никшићко поље са непосредним брдским окружењем је током средњег вијека чинило централни дио жупе Оногошта. Поље има средњу надморску висину 630 m, а најкраће растојање до Јадранског мора износи 29 km праве линије. То је простор на којем су се

---

* Бојан Новаковић, Центар за културу, Никшић

сјекле двије важне, рељефно предиспониране комуникације, од којих је једна водила кроз релативно блиско јадранско залеђе, а друга од приморских градских средишта, преко планина и висоравни, ка унутрашњости, па је њихова проходност била основни фактор ублажавања „континенталности” овог краја. Изузев неколика ојконима, топонимија ове регије није до сада у већем обиму анализирана, мада је добрим дијелом сакупљена, и објављена¹, па ћу ближе податке наводити само у случајевима у којима је то неопходно.

С обзиром на то да се у старом Оногошту нијесу очували значајнији трагови предсловенске топонимије, закључујемо да у њему нијесу дуже опстале ни веће енклаве старосједјелачког становништва. До извјесних језичких утицаја могло је доћи у вријеме стабилизације словенског становништва, али и касније, са успостављањем тјешњих односа са романским живљем из Приморја. Сусрет словенских дошљака са остацима материјалне културе напредније цивилизације резултирао је преузимањем одређених назива, прије свега за појмове који су им у њиховом завичају били непознати. У том смислу пажњу привлачи топоним *Конавалан Дрецунов*. Паралелу му налазимо у називу *Конавли*, а оба долазе од лат. *cannabula* „цијев за одвод воде”. Слични називи постоје и у приморским крајевима Црне Горе², гдје се често односе на канале за одводњавање, па се вјероватно ради о раној посуђеници. У нашем случају је веома занимљиво да се на том локалитету налази пуно уломака римске опеке, и других керамичких предмета, као и један слабашан извор, који локално становништво сматра изданком водовода направљеног од коритастих тигала, тј. „земљаних лула”. Како се тај цјевовод завршава у кориту ријеке Моштанице, јасно је да је служио за дренажу тамошњег мочварног терена, што нас поново доводи на изворно значење латинског појма *cannabula*.

На контакт са старосједјелачким становништвом указују и трагови хришћанског латинитета, ријетке појаве у јадранском залеђу, гдје можемо сврстати и назив брда *Шудимица* (< *Sanctus Demetrius*). Овдје се истиче појава Шу- умјесто уобичајеног Суи-, Су-, Сио- (*Суиоморе*, *Сусијејан*, *Сиограја* итд.), како је латинско *sanctus*

¹ Д. Петровић, *Микројойономастика никшићкој њоља (грађа)*, Прилози проучавању језика, 2, Нови Сад 1966, 123-145.

² Р. Skok, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika II*, Zagreb, 1972, 137-138.

од стране Срба и Хрвата најчешће адаптирано, па му паралелу налазимо у називу *Шудикова* (< *Sanctus Jacobus*) код Будимље. У оба позната случаја словенски рефлекс латинског *sanctus* стоји испред звучног дентала, што је могло утицати на стварање оваквих форми. Адаптација тако дугачког хагионима тежила је редукцији, а учињена је помоћу словенског топономастичког суфикса *-ица*.

Постоји могућност да је хагионимског поријекла и назив *Мра̄џиње брдо* у Никшићкој жупи. Налази се у централном, уједно и најширем дијелу долине Грачанице, гдје је и највећа концентрација становништва, а на велику старину овог назива указују извршена ликвидна метатеза *ар > ра*, и придјевско образовање на *-јв*. Појава изостављања словенског рефлекса латинског *sanctus* у првом дијелу оваквих назива није непозната, чему налазимо паралелу у називу *Мра̄џиње брдо* са Брача, чији је други назив *Сумра̄џин* (< *Sanctus Martinus*).

Назив *Сун̄џулија*, који се односи на врлетни дио планине Гоштац, може се двојачко тумачити. У неким случајевима овакви се називи сврставају у санктореме (уп. *Сӯџилија*, *Сӯџулија* < *Sanctus Elias*), гдје друго *у* може доћи вокалском асимилацијом према *у* из првог слога, јер су именом Св. Илије често називана брда и планински врхови. С друге стране, постоји и апелатив *сӯџулија*, који означава планинске амбисе, или провалије, и у вези је са македонским *синдилија*, у истом значењу, које долази од грчког *συντέλεια*³. Такви називи нијесу преузети одмах по досељењу Словена, већ су овдје доспјели највјероватније посредством влашких сточара⁴. Из тих разлога најчешће не можемо бити сигурни у њихово поријекло и изворно значење, што отежава и разноликост њихових форми, какав је случај и са овдашњим формама *Сан̄џалија* и *Син̄џолија*.

Религиозне представе о садржају и карактеру одређених култова и могућност њиховог материјализовања у природном амбијенту, често су утицале на избор локација култних мјеста. Воде које су по народној уобразиљи имале љековита својства најчешће су називане

³ И. Поповић, *Грчко-српске лингвистичке сџудије II*, Грчке јогајмице у савременом српскохрватском језику, Зборник радова САНУ, XLIV, Византолошки институт, књ. 3, 14.

⁴ А. Лома, *Сӯџелица – џонономасџички џра̄џови латинској хришћансџива у унуџрашњосџи џреднемањџке Србије*, Историјски гласник, 1-2, Београд, 1987, 23-25.

именом Св. Саве, или Видовим именовом⁵. Остатак такве појаве налазимо и у овдашњем називу *Видов њоџок*, који се односи на интермитентно врело, из којег вода истиче у одређеним временским интервалима, да би затим пресушило, што је у вези са обликом подземног крашког канала којим вода протиче. Овакви природни куриозитети иритирају машту, па су им приписивана исцјелитељска и друга својства, због чега су поштовани па су називани именима демона, божанстава, а са християнизацијом паганских култова и светачким именима. Постоје индиције да на траг паганског, или християнизираног култног мјеста, указује и назив јаког врела *Поклонци*.

Назив *Требјеса* обично се сврстава у групу назива култног поријекла, при чему се доводи у везу са топонимима типа *њреб-*, који наводно означавају локације паганских жртвеника, што најчешће није случај. Историјски и лингвистички разлози указују на то да се назив *Требјеса* првобитно није односио на брдо, већ на дио Никшићког поља у његовом окружењу. Према пољу у којем се налазило, и брдо је до недавно искључиво називано *Требјешка љавица*, јер апелатив *љава*, односно *љавица*, у топонимији означава брдо, или његов врх, док се назив *Требјеса* временом свео на територију истоименог села у њеном подножју. У нашој топонимији облик *Требјеш* често означава искрчене или обешумљене површине. Назив *Требјеса* има другачију творбу. Могуће да је ту ријеч о дуалу.

Једно од тежих и дуго времена неразјашњених питања наше географске терминологије је преплитање појмова *љланина* и *љора*. Придјевски облици: *Мокра*, *Бијела*, *Црна*, *Букова* (*љора*) и сл. указују на данашње значење појма *љора*, док му је изворно значење било *брдо*, односно *љланина*. Овдашњи назив *Зла љора* управо указује на старије значење појма *љора*, пошто се не односи на растиње, већ на тешку проходност њеног терена, а да се појам *љланина* није односио само на „високе горе” свједочи овдашњи назив *Планиница*, како се назива превој у брдском окружењу Никшићког поља. Појам *љланина* је често био и синоним за *љасишље*, па се раније, у појединим крајевима, под планином подразумевала и испаша која се налазила у равничарским крајевима.

⁵ У нашем народу је Св. Вит (Sanctus Vitus) познат као Вид, а његово поштовање је у уској вези са народном етимологијом његовог имена, које је по мишљењу неких истраживача само црквено озваничење дубоко укоријењене народне традиције везане за паганског бога Вида.

Ток ријеке Зете је послје леденог доба био преграђен наносом флувиоглацијалног материјала, иза кога се у једном дијелу поља створила ујезерина. Мјесто на којем је ријека пробила тај пјешчани бедем назива се *Дукло*, што је словенски топономастички апелатив који означава разна „ужљебљења“⁶. Остатак те ујезерине су мочварни и водоплавни терени, а такве називе у великој мјери одређује употребна вриједност земљишта. Отуд се у тој зони село на десној обали Зете назива *Мокра њива*, док је на лијевој *Глибавац*, гдје за површине под њивама и сјенокосима, једни уз друге, стоје називи *Орнице* и *Баре*. Слична је ситуација и у другим дјеловима поља, и његовог окружења, гдје су многи локалитети названи по карактеристици земљишта: *Скробњача*, *Крејина*⁷, *Росуље*⁸, *Паклине*⁹, или по начину на који се дошло до пољопривредних површина: *Разбојине*¹⁰, *Прокалишије*¹¹, *Врајого*¹² итд.

У мјесним називима сложеним од двије ријечи, прву компоненту најчешће чини придјевски облик, чија је функција одређење именице која стоји иза њега. У многим случајевима је током времена дошло до испадања именица, па данас имамо називе који се састоје само од придјева. Такав је назив *Трейча* (< *Трѣбча*), тј. насеље „требаца“, оних који крче шуму¹³, уз које је вјероватно стајао старосрпски облик *вьсь* „село“, који је рано ишчезао из говора, а нешто касније и из топонимије¹⁴. Истој групи припада и назив *Коњушка*

⁶ S. Rospond, *Etnogeneza Słowian w świetle terminologii topografii cznej*, Onomastica Jugoslavica, 9, Zagreb, 1982, 114 (даље: ОЈ.). *Дукла* је и пећина у Злој гори, западно од Никшића.

⁷ *Крејџа* је исто што и *крега*, а односи се на гњилу или на бјелкасту земљу.

⁸ *Росуље* су долине у којима дуго лежи вода, што је и овдје случај, па овај појам означава нарочиту врсту земље, тзв. смоницу.

⁹ Ријеч је о смоластом земљишту (*џаклина* – смола).

¹⁰ Тако се назива „развијена“, тј. искрчена земља.

¹¹ Мјесто гдје је шума крчена: *џројалина* – пропланак у шуми; *џројалиши* – прориједити шуму.

¹² *Враја* је ливада или њива добијена паљењем шуме.

¹³ Уп. *Trebča vas* у Словенији (P. Ivić, *Enciklopedija Jugoslavije II*, Zagreb, 1988, 49; Исти, *Гуча*, у Етимолошки одсек Института за српски језик САНУ, Огледна свеска, Београд, 1998, 22).

¹⁴ Код Никшића се у XV в. јавља *Веља вас* (A. Aličić, *Poimenični popis sandžaka vilajeta Hercegovina*, Сарајево, 1985, 156). О овој проблематици ви-

(*вѣсѣ*), сада засеок, који је назван по коњусима, који су се бавили одгојем и обуком коња за јахање. Назив некадашњег села, сада такође засеока, *Раџајско*, указује на „село” ратаја, тј. земљорадника, а *Кличевево* на црквено „село” или „поље,”¹⁵. Овакви називи, уз занимање становништва, могу указивати и на његов правни статус у феудалном друштву.

У називима природних објеката који се налазе на политичким или етничким границама, често уз апелатив стоје политички или етнички диференцирајуће одреднице. Такав је случај са називима *Босанске баре* и *Босански лућ*, који се односе на дјелове Никшићког поља који се налазе у подножју брда Будош. Они потичу још из времена Тврткове владавине, када Оногошт улази у састав Босне, и постаје погранични крај. Како се гранична линија усталила на Будошу, страну равницу у његовом подножју су, у складу са тадашњим политичким приликама, тако назвали становници пограничне зоне.

Анализа околности настанка појединих топонима понекад открива човјеков однос према друштвеној појави. Дуж старих путева на прилазима жупи Оногошта налазе се доминантни висови са сродним називима: *Вардишиће*, *Вардин* и *Вардар*. Они означавају мјеста на којима је некада стајала стража, и изводе се од италијанске ријечи *guardia*, пошто су у средњем вијеку села имала обавезу обезбјеђивања путева и пограничних подручја између жупа. У Сиринићкој жупи овакве називе носе њиве које су мјештани морали да „варде”, тј. чувају од дивљих животиња.

У овој регији бројни су и топоними са компонентом *ѝрад*, који имају различита значења. Обликом *Градац* новопридошли Словени су често називали локације са остацима утврђења чије називе нијесу затекли. Ту је најчешће ријеч о илирским и касноантичким утврдама. Сродан му је облик *Градина*, којим су често називана тешко приступачна доминантна узвишења која својим изгледом подсећају на остатке утврђења (*Равне ѝрадине*, *Тврде ѝрадине*), мада на таквим мјестима често постоје и остаци праисторијских зидина. У централном дијелу Никшићке жупе налази се брдо *Градац*, чији је врх *Градина* назван по остацима кречних зидина из илирског

ди: А. Лома, *Сѝаросрѝско вѣсѣ „село” и њеѝови ѝраѝови у ѝѝойонимији*, Ономатолошки прилози, XVI, Београд, 2003, 1-16 (даље: ОП.).

¹⁵ Назив му потиче од ријечи *εκκλησια* (црква), из које су изведени топоними: *Клиса*, *Кличањ*, *Клишевина*, *Кличевац*, *Клишевица* итд.

периода. *Подградине* су у јужном подножју брда Градац, и означавају локацију његовог средњовјековног подграђа, а *Заград* село у његовом залеђу. Назив овог села не треба изводити из облика *Градац*, већ из облика *град*, у смислу његове управно-административне функције. Није ријеткост да се топоним Градац прошири на ужу или ширу околину таквих локалитета, што је и овдје случај, с обзиром на то да главна ријека ове долине носи назив *Грачаница*. Она извире десетак километара од Градца, у близини остатака средњовјековног града Сусједа, или Јерининог града, што се доводи у везу са њеним називом. У турском попису вилајета Херцеговина из 1477. године Никшићка жупа се јавља као нахија *Грачаница* или *Никшићи*, мада није јасно да ли овај први назив потиче од ријеке, или је у директној вези са локалитетом Градац. Називу Грачаница је у основи облик *грачанин* (< *градъчанин*), који означава или становнике Градца, или подложнике властелинског *градца*, из којег произилази супстантивизирани придјев (*градъчанница*) који опет може указивати на управно подручје Градца. С обзиром на то да је у његовој околини очуван већи број топонима који указују на трагове феудалних односа¹⁶, прије ће бити да је ова долина носила такав назив по Градцу, њеном управном сједишту, него по Сусједу, који је више имао карактер погланичног утврђења, и у чијој околини није су евидентирани топономастички трагови феудалних односа.

Вриједно је скренути пажњу и на један број овдашњих топонима из сточарске терминологије. *Бројилиштиа* су тјеснац погодан за бројање оваца, *Зіоне* мјесто гдје се стока „загони”, док је *Прољейиштие*, као и у другим крајевима Херцеговине, мјесто гдје је стајало јагњило. Назив *Послаништие* изведен је од старе словенске ријечи *йосџлан*, тј. од *йосџлаџи*, у значењу „простријети”, и означава мјесто гдје су некада стајали *йос* (*џ*)*лани*¹⁷, док је назив брда *Товић* у вези са глаголом *џовиџи*. Поједини сточарски термини преузети су од романских Влаха, гдје спадају: *Кобиљача* (три локације), *Кобиља љава* и *Кобиља љродо*. Они припадају широј групи назива (*кобил-*, *кобиљ-*, *койил-*, *койиљ-*, *ковиљ-*), који у топонимији означавају мјеста гдје су се јагњиле и боравиле овце, а сродна му је основа ко-

¹⁶ Б. Новаковић, *Топономастички џраћови феудалних односа на љримјеру жује Онојоштие*, Tribunia, 12 (у штампи).

¹⁷ *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika X*, 929.

ийи-, из које је изведен овдашњи топоним *Койиша*, који указује на биолошко умножавање¹⁸.

Удаљавање човјека од сточарског начина привређивања, и уопште од природе, препустило је многе фитониме забораву, или уском кругу познавалаца, што се одразило и на из њих изведене мјесне називе, особито када се ради о ливадском биљу. Називи дрвећа су углавном остали познати, мада се све чешће губи слух за значење назива шумских заједница, па се густа шума овдје јавља и као: *Ада, Гвозд, Космуља, Шумар, Шумайница, Руњатшовац, Здрћеноваче, Невихбои* итд.

Жива заинтересованост за приче историјског и легендарног садржаја условила је појаву њиховог локализовања на мјестима чији називи асоцирају на поједине њихове мотиве. Такав је био случај са засеком *Добруш*, удаљеним неколико километара од Никшићког поља. Према предању, Добруш је био забран и ловиште цара Душана, који је на том мјесту подигао цркву, гдје је, како се вјерује, судио Личанима и Удбињанима¹⁹. Историјски извори помињу мјесто *Добрушћу*, у којем је цар Душан дјеловао, а Стојан Новаковић је био увјерен да је ријеч о мјесту Добруш у Оногошту, пошто је при планини и погодно за излазак у лов²⁰. Међутим, јасно је да се ти помени односе на *Добрушћу* код Призрена, гдје је он око 1334. године обновио манастир св. Николе, па је и прича о царевом боравку и дјеловању у том мјесту, због сличности назива, само локализована у мјесту Добруш код Оногшта, управо као и мотиви везани за војводу Момчила са Родопа за Пирлитор на Дурмитору. Што се тиче суђења Личанима и Удбињанима, оно једино може бити у вези са продором Душановог утицаја на територију брибирског кнеза Младена III Шубића, за кога је била удата његова сестра Јелена.

Топоними антропонимског поријекла најчешће су посесивне изведенице које указују на различите облике својине. С обзиром на то да ова анализа обухвата топониме који су изведени из мање познатих личних имена, она указује и на њихово мјесто у антропо-

¹⁸ С. Георгијевић, *Из наше ѿонономасћике*, ЗМС за филологију и лингвистику, 1, Нови Сад, 1957, 148-150; Исти, *Првобитна стоћарска терминологија и топонимика*, ОЈ, 11, 1984, 93-110.

¹⁹ П. Шобајић, *Бјелојавлићи и Пјешивци*, Подгорица, 1996, 157.

²⁰ С. Новаковић, *Српске обласћи X и XII века*, Гласник СУД, књ. XLVIII, Београд, 1880, 83.

нимском систему, и у неколика случаја употпуњава наша сазнања из ове области. Ту спадају: *Будош*²¹, *Уздомир*²², *Чајмир*²³, *Мичибил*²⁴, *Смедерево*²⁵ *Турјача*²⁶, *Гошџац*²⁷, *Губиновац*²⁸, *Дунавац*²⁹, *Коћерага*³⁰, *Арваћевци*³¹, *Гладимировица*, *Шендекаловача*³², *Мицуловача*³³, *Кра-*

²¹ У изворима се први пут јавља средином XV в. („*castrum Budosch*”, „*civitate Budos*”), сада *Херцеџова трагина* на падинама брда Будош (М. Динић, *Земље Херцеџа Светиога Саве*, Глас СКА CLXXXII, Београд, 1940, 177-179). Име је изведено од основе придјева *буд-* и суфиксалног морфема *-ошъ*, или краћењем имена *Будимир*, *Будислав* и сл. У Оногшту се 1453. године јавља и једна личност са оваквим именом, као и у исправи Стјепана II Котроманића из 1326. године. *Будош* је планински предио изнад дечанског села Лоћана, *Будошевина* њива у Кучима, а *Будоши* село код Билеће.

²² Изворни облик назива овог брда, које доминира Никшићким пољем, гласио је *Здомир*, а изведен је помоћу посесивног суфикса *-јъ*, док је постојећи облик са прираслим предлошким *у-* релативно нов. Овакво лично име се у документима јавља у више варијанти, које одређују интерфикс, и наставак *-mir/-mer*, што је дало облике: *Zdimir*, *Zdemir*, *Zdimer*, *Zdamir*, док се облик *Zdomir*, који је идентичан нашем примјеру, јавља 1136. године као ојконом у Пољској.

²³ Словенски антропоними често су грађени од морфема *ча-* (чајати – тражити, жељети, чекати).

²⁴ Посесивни облик на *-јъ* од личног имена *Mičibil (уп. *Drahobyl*, *Radobyl* и сл).

²⁵ Долази од старог српског личног имена *Смендер*.

²⁶ Z. Pavlović, *Vaza tur i patronimiji i toponimiji*, ОЈ. 10, 1982, 171-176.

²⁷ Овај назив је изведен помоћу посесивног суфикса *-јъ*, и топономастичког суфикса *-ац*, од личног имена *Госџ* (уп. буг. *Госџо*, *Госџе*). Налазимо га и у топонимији других словенских крајева: *Гоџа* у Бјелорусији, *Гоџе* и *Гоџъ* у Украјини, *Ношџ* у Чешкој, *Goszcz* у Пољској и др.

²⁸ Изведено је од личног имена *Губина* (*Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika III*, 488).

²⁹ М. Грковић, *Лично име Дунав*, ОП, 6, Београд, 1985, 101-104.

³⁰ Уп.: *Хоћерађа < *Хошџраг-ја (А. Лома, *Један њојлед у њојонимију Црне Горе*, ОП. XVIII, 476).

³¹ Долази од антропонима *Арваџ*, тј. *Хрваџ*. *Рваћево* је био назив и за дио села *Рубежа*.

³² Од личног имена, или надимка, *Шендекало* (уп.: *Шендекова лука* код Ваљева).

³³ За словенска имена са суф. морфемом *-ул* види: М. Šimundić, *Sufiksadni morfem -ul/-ulo/-ula u slavenskim jezicima*, Прва Југословенска ономастичка конференција, ЦАНУ, Титоград, 1976, 179-185.

иујевача, Бариловача, Чакљеновац³⁴, Мосџаиње³⁵, и др. Групи посесивних изведеница од страних личних имена припадају називи: Јејровац³⁶, Јурдовача³⁷, Грацијача³⁸, Танџаловина, Лауџарица³⁹ и др.

Код именовања одређених објеката изражена је појава истицања друштвеног положаја, или функције, па имамо: *Судин до* (Судин јин до), *Судина љавица*⁴⁰, *Сџојанов љроб*⁴¹, *Бејовац*, *Пашинац*, *Калуђеровац*, *Кайеџановац*, *Кадињача* (< Кадијинача), *Командиревица*, *Пандурица*, *Војводин вир*, *Банов луј*, *Царева љлоча* итд.

Непосредно последице ослобођења од турске власти, Никшићко поље је испарцелисано, и издијељено главарима, војницима и колонистима. Како у то вријеме долази до масовне препродаје замљишта, многе парцеле су до данас задржале називе управо тих привремених власника, тј. продаваца. Како су они најчешће потицали из патријархалних племенских подручја, називани су по племенским одредницама, или по ширем завичају, што се пренијело и на називе земљишних парцела, па отуда: *Бара Бајичка*, *Бара Пјешивачка*, *Њејушки до*, *Пийерски бор*, *Трејачки Врџац*, *Цеклињача*, *Велесџовац* и др. На исту појаву наилазимо и у документима о даровницама, гдје се уз лично, и очево име новог власника, у неким случајевима не наводи његово презиме, већ само племенска, или шира завичајна одредница: *Велесџовац*, *Граховљанин*, *Корје-*

³⁴ Уп.: *Чакљин бајремар* (Д. Ђупић, С. Милисављевић, *Ономасџика дела Тамнаве*, ОП. VII, 466).

³⁵ Уп.: *Мосџајин мос* (Д. Стијовић, *Ономасџика дела северне Меџохије*, ОП. XIV, 159).

³⁶ Ријеч је о посесивном облику хипокористика личног имена *Јејраксије* (< *Еупрџџиос*).

³⁷ Од личног имена *Јураг*, које је само варијанта од *Јурај* (< *Геџрујос*).

³⁸ Од личног имена *Грација* (лат. *gratia* – милина, радост, љупкост, или од италијанског *grazia*, у сличном значењу), претежно женско име, мада се јавља и као мушко.

³⁹ Уп.: лично име *Лауџор*, у вези са *лауџа*, што је назив за једну врсту тамбуре (нгр. *Лаџута*; нвњем. *laute*), па отуда: *лауџар*, *леуџар*, и сл. *Лауџари* су село у Хрватској.

⁴⁰ Тако су жупани, и друга властела, често називани због судијске функције коју су обављали.

⁴¹ Назив *сџојан* (*сџојанин*) је старобалканског поријекла; у старослов. имао значење „господар”.

нић, Марковљанин, Леденичанин итд., што сликовито говори о друштвеној свијести тадашњих људи.

Топономастички материјал је један од најочигледнијих показатеља изнијансираности и оштроумности народног запажања, на шта указују овдашњи метафорични називи – извора: *Карлица*, *Крбања*⁴²; вирова: *Тейсија*, *Каба*, *Качица*, *Бачва*, *Сандуковац*, *Рибровац*, *Манићовац*, *Ојачица*, *Пјенавац*; главица: *Враиша*, *Сйолице*, *Сйољчеви*, *Черјене*⁴³, *Шљеме*, *Челоек*⁴⁴, *Бубрежак*, *Гукавац*, *Гуџуљан*⁴⁵, *Бисачине*⁴⁶, *Ђеменица*⁴⁷, *Динар илавица*⁴⁸; греда: *Језичина*, *Обручина*, *Вијенац*, *Ђуј*, *Полица*, *Сјуба*, *Скала*, *Ломивраић*; увала и долина: *Сјоша*, *Лојар*, *Лонац*, *Лончићи*, *Коришо*, *Кошар*, *Кошарић*, *Крошњуша*, *Коришњача*, *Колијевка*, *Ноздра*⁴⁹, *Гусле*, *Парајунке*⁵⁰, *Самарев до*, *Завраца*⁵¹ и др.

Живећи и дјелујући у одређеном природном и друштвеном амбијенту, човјек је у топонимији депоновао дио своје стечене и наслијеђене културе живљења. Отуда нам њена анализа открива понешто и о организацији и начину његовог живота, односу према

⁴² Крбањ је суд од тикве који служи за захватање течности.

⁴³ P. Skok, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika I*, Zagreb, 1971, 310-311.

⁴⁴ Варијанта апелатива *Челоек* (од *чело* и *џећи*), мјесто изложено сунцу. У топонимији се јављају и форме *Чалайек* и *Чолойек*.

⁴⁵ Брда *Гуџуљан* и *Гукавац* названа су по избочинама, тј. „гукама”.

⁴⁶ То је веома чест назив за природне објекте који својим обликом подсећају на бисаге.

⁴⁷ Овај назив је у вези са праисторијским земљаним тумулима тјеменастог облика (*шјеме* > *ћеме*).

⁴⁸ Уп.: *Дводинарка* – двије стијене у Морачи, једна поред друге; *По динара* – стијена у Морачи, обоје у Момишићима (Ж. Ђупић, *Ономастика Љешкојоља*, ОП. XI, 464-465); *Динар-греда* – Подвори у Љубомиру (М. Ђурић, *Ономастика Љубомира*, ОП. VI, 232).

⁴⁹ Метафорични облици *Ноздрве*, *Ноздра* и *Ноздре* чести су у топонимији (уп.: P. Skok, *Slavenstvo i romanstvo na jadranskim otocima*, Zagreb, 1950, 50, 91, 102, 152, 264; В. Михајловић, *Анаџомска лексика у српскохрватској ономастичкој и географској терминологији*, Зборник Матице српске за филологију и лингвистику, XIII/2, Нови Сад, 1970, 23-24).

⁵⁰ В. Караџић, *Српски рјечник*, 488; P. Skok, *Etimologijski rječnik III*, 606.

⁵¹ Облик *враца* је деминутив од *враиша*, обично брдски пролаз, у овом случају са предлошким за-

животној средини, оштрини запажања, богатству лексике, и сл., па се кроз њу могу назрети и неке локалне специфичности. У томе се може поћи и даље, па једна од вриједности њеног изучавања лежи и у могућности разумијевања често веома инвентивних мотивационих фактора именовања појединих објеката, зашто је савремени човјек у великој мјери изгубио слух. Отуда су оваква истраживања корисна, како за боље разумијевање једног пређашњег друштва тако и човјека, који ни природу ни друштво није доживљавао на исти начин на који ми то данас чинимо.

Bojan NOVAKOVIĆ

CONTRIBUTION TO THE STUDYING OF TOPONYMY
OF THE AREA OF NIKŠIĆ

Summary

In the article the author highlights the significance of an all-encompassing toponymic research with the aim of deeper understanding of human and his place in the society. Since humans left a part of both inherited and acquired culture in toponymy, its analysis reveals a lot about the life style, sharpness of perception, creative skills, and the social context in which humans lived and worked. What has been defined as a territorial frame for studying these occurrences was an area in the mountain hinterland of Adriatic Sea, meeting point of both old roads and various cultures. Analysis included toponyms of culted, antroponymian, and metaphorical origin, like those that were in connection with agricultural, and community social life.